

STEFICA DEREN

POJAM I BITNI ELEMENTI POLITIČKE STRANKE U POLITIČKOM SISTEMU SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Usprkos složenosti suvremenog američkog političkog sistema i bez obzira na brojne faktore koji u njemu djeluju i koji ga oblikuju, nedvojbeno je istina da su političke stranke, danas, njegova osnovna i integralna snaga.

Američke političke stranke, Demokratska i Republikanska, bitno se razlikuju od evropskih političkih stranaka¹ kako po svojoj *organizacionoj strukturi tako i po načinu funkcioniranja*. Organizacijska struktura evropskih stranaka, koja je propisana statutom stranke, odnosi među stranačkim organizacijama, od lokalnog nivoa pa sve do centralnog rukovodstva stranke, bitno su drukčiji od onih forma koje nastaju unutar američkih političkih stranaka. Nedostatak čvrste stranačke organizacije, nepostojanje pisanog statuta, članstva u smislu formalnog pristupanja stranci, plaćanja članarine² i aktivnog sudjelovanja u radu stranke, zanemarivanje teoretskih i ideoloških komponenata stranačkog programa, te davanje prioriteta konkretnim zahtjevima, sve to zajedno upućuje na razlike koje su evidentne između američkih i evropskih političkih stranaka³, a koje su uvjetovane spletom različitih tradicionalnih, povijesnih, političkih, ekonomskih i društvenih faktora, koj su, na stanovit način, utjecali na razvojne tokove stranačkog života i diktirali stvaranje određenih struktura i specifičnih oblika djelovanja američkih političkih stranaka. Važno je spomenuti još jednu krupnu razliku, koja se pojavljuje u *određenju pojma političke stranke u američkom političkom životu*. Američki autori iznose cijeli niz različitih mišljenja o pojmu političke stranke, pri čemu ne polaze od klasične prirode političke stranke i ne vode računa o klasnim protuslovljima koja postoje u američkom društvu, odnosno zanemaruju važnu činjenicu da su političke stranke organizirani politički izraz društvenih odnosa. Međutim, oni uočavaju jednu važnu karakteristiku političkih stranaka, odnosno ističu

¹ Dan Gjanković: *Dvostranački sistem u SAD*, »Politička misao«, br. 3/1964, Zagreb, str. 11. i W. Binkley: *American Political Parties, Their Natural History*, New York, 1959, str. 4.

² Richard A. Watson: *Promise and Performance of American Democracy*, New York, 1972., str. 208.

³ Ustav SAD ništa ne govori o političkim strankama. Međutim, ustavi nekih evropskih zemalja sadrže odredbe koje govore o političkim strankama. Na primjer: Ustav Savezne Republike Njemačke, Ustav Republike Italije i Ustav Pete Francuske Republike.

da su one »bitne za demokratizaciju vlade«. ⁴ »Rašireno je mišljenje — kaže profesor Bone — da su se političke stranke neizbježno pojavile i da su bitne za demokratizaciju vlade. One su se pobrinule za sredstvo kojim građani mogu utjecati na tok javne politike i one su velika snaga u djelovanju vlade i njezinu opskrbljivanju personalom.« ⁵ Naše je mišljenje, međutim, da političke stranke nisu važne samo za demokratizaciju vlade, nego da su one izraz demokratiziranja društvenih odnosa u svim sferama života.

Iako je cilj političkih stranaka u svim zajednicama isti, tj. borba za političku vlast ili utjecanje na tu vlast, odnosno osvajanje, raspodjela i vršenje političke vlasti, ipak, razlike se javljaju kad treba odrediti karakter političkih stranaka i stupanj njihove aktivnosti u političkim procesima. »U uvjetima američkog iskustva, politička stranka se sastoji od grupa ljudi, povezanih zajedno radi osvajanja kontrole vlade kroz izborne procese, u namjeri da zatim nametnu svoje interese.« ⁶ U normalnim okolnostima politička stranka želi osvojiti vlast legalnim putem, tj. putem izbornog procesa.

Profesor A. Macmahon zastupa sličan stav da se »političke stranke u Sjedinjenim Državama mogu opisati kao labavi savezi, koji se bore za dobivanje vlasti utjelovljene u predsjedništvu«. ⁷ S tim mišljenjem ne možemo se složiti, u prvom redu zbog toga što se stranke u SAD ne bore samo za osvajanje vlasti izražene u funkciji predsjednika, nego one istodobno nastoje utjecati i osvojiti i onu vlast koju vrše drugi politički organi ili institucije.

S tim u vezi postavlja se opravdano pitanje: u ime koga i za koga se bore političke stranke i čije interese zastupaju i štite? Profesor Key npr. ističe da je interes koji političke stranke nastoje ostvariti ili zaštititi vrlo blizak nacionalnom interesu. ⁸ »Svrha većine stranaka nije unapređenje nacionalnog interesa — kaže profesor D. D. McKean — osim ako ne indirektno, nego unapređenje interesa same stranke i grupa na koje se stranka mora osloniti da bi postigla uspjeh. Stranka se može bolje definirati — nastavlja McKean — kao organizirana grupa izbornog tijela, koja traži da upravlja politikom i opskrbljuje vladu funkcionarima.« ⁹

Prema tome, političke stranke u SAD sve su manje zastupnici općih interesa, a sve više rade u svom osobnom interesu, i u interesu onih političkih grupa koje žele zauzeti vlast i aktivno sudjelovati u političkim procesima. Uostalom, i nemoguće je da Demokratska ili Republikanska stranka rade u općem interesu, jer je i samo američko društvo, unutar kojeg se javljaju i djeluju, vrlo heterogeno i sastavljeno od grupa i slojeva koji imaju različite, često protuslovne interese.

McKean spominje tzv. zakonske definicije stranke, pri čemu misli na definicije stranke formirane u pisanim izbornim zakonima pojedinih država (npr.

⁴ Hugh A. Bone: *American Politics and the Party System*, New York, 1955, str. 274.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., str. 273.

⁷ Arthur W. Macmahon. Njegovi stavovi o političkim strankama nalaze se u: *The Encyclopedia of Social Science*, Vol. II, str. 595—601. Cit. po H. Bone, cit. djelo, str. 273.

⁸ V. O. Key, Jr.: *Politics, Parties and Pressure Groups*, New York, 1967, str. 220.

⁹ D. D. McKean: *Party and Pressure Politics*, Cambridge, Massachusetts, 1949, str. 15.

New Yorka, Massachusettsa itd.). »Massachusetts može služiti kao primjer države — kaže McKean — koja stranku definira u terminima postotka dobivenih glasova: termin (prim. Š. D.) »politička stranka« će se primijeniti na stranku koja je na prethodnim dvogodišnjim državnim izborima za gubernera dobila barem 3% svih dobivenih glasova u državi za taj položaj.«¹⁰ Na temelju iznesene definicije jasno se može vidjeti da ona nema nijedne od crta koje postoje kao zajedničke kod naprijed spomenutih definicija i da se taj termin mijenja svake dvije godine, ovisno o uspjehu ili neuspjehu stranke na izborima. Međutim, usprkos velikom broju i raznolikosti definicija, ipak postoje neke osnovne zajedničke osobine, odnosno značajke koje mnogi autori ističu kao bitne elemente pri određivanju pojma američke političke stranke.

Profesor Key Jr., govoreći o političkoj stranci, kaže: »Politička stranka, barem na američkoj sceni, tendira da bude »grupa« osebujne vrste. Možda samo iz pristojnosti stranka se može nazvati grupom. Osjećanje pripadnosti u redovima njezinih članova, svijest o zajedničkim brigama i podticanje (impuls) da se radi u istom pravcu teško se mogu raspoznati... Rasprava može biti olakšana pomoću preliminarne diferencijacije upotrebe riječi »stranka«. Unutar glasačkog tijela kao cjeline grupe su formirane od osoba koje se smatraju članovima stranke. Demokratska i Republikanska grupa mobilizirane su samo na dan izbora, ali u intervalima između izbora članovi svake grupe, ili mnogi od njih, reagiraju na karakterističan način na javne probleme. Stranka u smislu »stranka u izbornom tijelu« *amorfna je grupa* (pod. Š. D.), štoviše ona ima društvenu stvarnost. U drugom smislu termin »stranka« — nastavlja dalje Key — može se odnositi na grupu više ili manje profesionalnih političkih radnika. Član republikanskog nacionalnog komiteta, član republikanskog državnog komiteta, republikanski okružni predsjednik i svi muškarci i sve žene koje rade na poslu političkog organiziranja sačinjavaju »grupu« koja je više ili manje odvojena i neovisna o stranci u biračkom tijelu, ali nije nužno neovisna o njoj. S vremenom, stranka označuje grupu unutar vlade. Prema tome, svi demokratski reprezentanti tvore grupu unutar Predstavničkog doma koja djeluje s visokim stupnjem solidarnosti u mnogim stvarima. Slično republikanski senatori, tvore stranačku grupu. S vremenom »stranka u vladi« može uključivati predsjednika, grupe njegove stranke u Domu prdstavnika i Senatu i šefove izvršnih departmana. Uvijek težimo da govorimo kao da se tamo nalaze takve grupe koje mogu biti odgovorne za ponašanje vlade.«¹¹

Već iz Keyove definicije može se vidjeti složenost i kompleksnost pojma političke stranke u američkom političkom životu. Za razliku od drugih autora, u svojoj definiciji političke stranke, on polazi od činjenice da ona ima višestruko značenje. Ako se promatra djelovanje političkih stranaka u SAD, očito, Key se više od drugih znanstvenika približio američkoj stvarnosti i jasno istaknuo neke elemente, koji su danas toliko osobiti za stranke u Americi.

Prvo, on je vrlo dobro uočio da je politička stranka u Americi »grupa osebujne vrste« (grupa sui generis, prim. Š. D.), da se teško može govoriti o identificiranju »njezinih članova« sa strankom i napokon, da je »stranka u izbornom tijelu amorfna grupa«. Čini nam se da je Key previše naglasio djelovanje Demokratske i Republikanske stranke, kako on kaže, »na karakteristi-

¹⁰ *General Laws, chapter 50., section 1*, cit. po D. D. Mc Kean, *cit. djelo*, str. 16.

¹¹ V. O. Key, *cit. djelo*, str. 163—164.

čan način u intervalima između izbora«, jer su istraživanja pokazala, a što je vidljivo i iz stvarnog djelovanja političkih stranaka, da »članovi« stranke nisu posebno aktivni u intervalima između izbora i da često zauzimaju suprotne stavove prema cijelom nizu mjera za čije se oživotvorenje zalaže njihova stranka.

Druga značajka — to jest — da se »termin stranka može odnositi na grupu više ili manje profesionalnih političkih radnika«, po našem mišljenju nema takvo značenje koje mu pridaje Key. »Profesionalni politički radnici« zaista nose neke oznake političke grupe, ali ne sve koje su bitne za političku stranku. Ako političku stranku definiramo kao dobrovoljnu¹², relativno trajnu političku organizaciju sui generis, koje je osnovni cilj osvajanje, utjecanje i vršenje, odnosno raspodjela političke vlasti sa svrhom ostvarenja određenih zajedničkih klasnih interesa ili zajedničkih grupnih interesa, a na temelju određenog programa (koji se u SAD popularno zove stranačka platforma), smatramo da se ne može govoriti o tome da »profesionalni politički radnici« samostalno čine političku stranku. Kad utječu na političku vlast, oni ne djeluju na temelju zasebnog programa, nego djeluju, i moraju djelovati, u okviru svoje političke stranke, ili kako Key kaže, vlastite »stranke u biračkom tijelu«, a ne u svom vlastitom interesu. Međutim, ne smijemo zaboraviti da postoji uska veza između »profesionalnih političkih radnika« i političke stranke čije interese oni zastupaju i da je politika koju oni provode u ime Demokratske ili Republikanske stranke izraz socijalnih odnosa u američkom društvu.

Na osnovi iznesenoga mogli bismo zaključiti da Key razlikuje tri glavne podjele političke stranke, temeljeći tu podjelu na različitim političkim aktivnostima i različitim osobama koje su aktivne u političkom životu.¹³ Iz iznesene Keyove definicije jasno se može vidjeti da on razlikuje:

a) stranku u biračkom tijelu, koju sačinjavaju svi oni koji podupiru stranku, svi oni koji se identificiraju s njom i svi oni koji glasaju za nju;

b) stranačku organizaciju u koju ulaze »profesionalni politički radnici«, odnosno svi oni koji aktivno sudjeluju u raznim aktivnostima koje su vezane uz političku stranku ili zauzimaju neki službeni položaj u stranci;

c) Key napokon razlikuje stranku u vladi koja uključuje predsjednika SAD i pristaše njegove stranke u Kongresu i administraciji.

Mnogo jednostavnije određuju političku stranku Ferguson i McHenry. Oni definiraju političku stranku kao »organizaciju birača koji pristaju uz ista načela i nastoje zadobiti kontrolnu vlast nad državom«. ¹⁴ Avery Leiserson ističe da »stranka nije u prvom redu 'idejna grupacija' (an-opinion group), nego je pretežno stalna organizacija s višestranim interesima, koja nudi birač-

¹² William Goodman: *Two-Party System in the United States*, Princeton, New Jersey, 1960, str. 4.

Ch. E. Merriam and H. F. Gosnell u knjizi *The American Party System*, New York, 1950. kažu: »Teorija koja stranku definira kao dobrovoljnu asocijaciju kompletno je srušena s pomoću suprotne doktrine da je »stranka u stvarnosti agencija vlade, predmet zakonske regulacije i kontrole.« Str. 326.

¹³ Richard A. Watson, *cit. djelo*, str. 207. Na sličnom stajalištu stoji Allan P. Sandler: *Political Parties in the United States*, New York, 1966, str. 6—7.

¹⁴ J. H. Ferguson and D. E. Mc Henry: *Elements of American Government*, New York, 1950, str. 187.

kom tijelu kandidate da bi snosila odgovornost u rukovođenju vladom.¹⁵ Profesor Schattschneider određuje političku stranku po njezinim ciljevima i metodama koje stranka upotrebljava da bi postigla određene ciljeve. On kaže: »Politička stranka je, prije svega, organizirani pokušaj sticanja vlasti. Vlast je ovdje definirana kao kontrola vladanja. To je cilj stranačke organizacije... Život stranaka odvija se u krugu trenutnog posjedovanja vlasti, ili pak oko natjecanja za vlast, natjecanja koje se temelji na opravdanom očekivanju da će ono vrlo skoro biti okrunjeno uspjehom.«¹⁶

Već iz nekoliko navedenih definicija može se vidjeti raznolikost i složenost određenja pojma političke stranke na američkoj političkoj sceni. Ali, usprkos tome, u svakoj od spomenutih definicija mogu se naći i zajedničke karakteristične crte. Većina autora ističe kao zajedničku oznaku svake političke stranke njezin cilj, to jest djelovanje stranke koje je usmjereno na političku vlast ili institucije koje ju vrše sa svrhom da ostvari zajedničke interese određene klase ili klasi ili određenih grupa.

Međutim, aktivnost političkih stranaka u američkom političkom životu posebno je važna, i osobito naglašena na lokalnom nivou, gdje one predlažu kandidate za određene funkcije, održavaju izbore, prezentiraju politiku izbornom tijelu. Jednom riječju sudjeluju u vršenju političke vlasti na lokalnom nivou, odnosno od vremena do vremena »posređuju između države i građana«.¹⁷ Ali ova posrednička funkcija nije bitna osebina stranaka na lokalnom nivou, ona je, kao što to ističu neki američki autori, bitna karakteristika političkih stranaka na svim nivoima. »... stranka je organizacijski 'most' između ljudskih podjela u društvu i simbola i položaja vlasti«.¹⁸ Ili, kako kaže profesor Lukić parafrazirajući S. Neumanna¹⁹, »političke stranke povezuju društvo i državu, društvene političke snage i državni aparat vlasti«.²⁰ Profesor Lukić nije izričito mislio na američke političke stranke, ali smo njegovo mišljenje, kao i mišljenje Leisersona, naveli stoga što nam se čini da je ta posrednička funkcija političkih stranaka u američkom političkom životu vrlo naglašena i da jasno dolazi do izražaja. Time smo osnovni cilj političke stranke, tj. njezino nastojanje da osvoji, vrši i zadrži političku vlast, proširili do njezine posredničke funkcije između društva i države, između pojedinca i političkog djelovanja, a koje osobito dolazi do izražaja u političkim procesima danas.

Prema tome, na temelju iznesenog, može se zaključiti da je djelovanje političkih stranaka u prvom redu upravljeno na političku vlast i da je njihova aktivnost u širem smislu povezana s cjelokupnim političkim životom, a to dolazi osobito do izražaja kad se pojavljuju u ulozi posrednika između društva i države, odnosno kad povezuju različite društvene grupe i državne organe vlasti. Međutim, da bi političke stranke mogle ostvariti svoje težnje, odnosno svoje ciljeve, prijeko su potrebna dva bitna konstitutivna elementa²¹:

¹⁵ Avery Leiserson: *Parties and Politics, An Institutional and Behavioral Approach*, New York, 1958, str. 283.

¹⁶ E. E. Schattschneider, *Party Government*, New York, 1942., str. 35. Cit. po S. Pulišelić *Političke stranke kao faktor suvremenog političkog sistema*, Zagreb, 1971, str. 96.

¹⁷ Ch. Merriam: *Systematic Politics*, Chicago, 1962, str. 232.

¹⁸ A. Leiserson: *cit. djelo*, str. 49.

¹⁹ Sigmund Neumann: *Modern Political Parties*, Chicago, 1957, str. 396.

²⁰ Radomir Lukić: *Političke stranke*, Beograd, 1966, str. 25.

²¹ Najdan Pašić: *Klase i politika*, Beograd, 1968, str. 273.

a) određen program;

b) određena organizaciona struktura²².

Stranački programi predstavljaju osnovni okvir političke orijentacije i akcije stranaka u političkom sistemu. Program sadrži najvažnije stavove političke stranke o pojedinim važnim pitanjima koja se odnose kako na političke probleme na unutrašnjem planu, tako i na međunarodnom planu, a čije rješenje stranka želi ostvariti putem državne vlasti, odnosno, neposrednim sudjelovanjem u samoj političkoj vlasti. Za tu svrhu potrebno je da stranka dobije što veći broj političkih pristaša, odnosno glasove i podršku svih društvenih snaga koje imaju zajedničke ili slične interese i ciljeve, a za čije se ostvarenje ona zalaže.

Politički program (u SAD se prvi put pojavila pisana verzija nacionalne platforme političke stranke 1840. na konvenciji Demokratske stranke) Demokratske i Republikanske stranke usvaja se na nacionalnoj konvenciji stranke, čiji je primarni zadatak imenovanje kandidata za predsjednički položaj. Rašireno je mišljenje da je stranačka platforma »integralni dio konvencije i stranačkog sistema«.²³ U pripremanju stranačke platforme obično sudjeluje vodeći kandidat za predsjedničku nominaciju, štoviše ponekad je i sam može napisati²⁴ i poslati odboru za rezolucije, koji u svakom slučaju raspravlja o njoj kao i o drugim važnim pitanjima s regionalnim stranačkim vođama. Iako se pri koncipiranju stranačke platforme mora voditi računa o stavovima širokih narodnih masa, istraživanja su pokazala da je »utjecaj naroda na pisanje stranačke platforme bio više nego minimalan i indirektan«.²⁵ Opseg i karakter platformi vrlo su različiti i ovise, prije svega, o predsjedničkoj politici, odnosno o tome da li je stranka na vlasti ili nije, pa će, ovisno o tome, oni vršiti veći ili manji utjecaj na sam sadržaj platforme.

Odbor koji priprema i prezentira stranačku platformu konvenciji sastavljen je od po jednog muškog i jednog ženskog delegata iz svake države, ali u nj često ulaze i mnoge druge osobe kao na primjer senatori, guverneri, članovi Predstavničkog doma ili drugi savezni ili državni funkcionari. Na čelu odbora za platformu nalazi se predsjednik, kojeg je imenovao nacionalni komitet, obično nekoliko mjeseci prije održavanja konvencije. Među članovima odbora obično postoje različita mišljenja o određenim pitanjima, to više što se u njemu, uz predstavnika političke stranke, pojavljuju zastupnici interesnih grupa sa svojim zahtjevima tražeći od stranke da u stranačkoj platformi zauzme stav koji njima najviše odgovara. Ustalila se praksa da konvencija prihvaća izvještaj odbora o platformi stranke i da ga bitnije ne mijenja, jer zadatak je komiteta da uskladi kontroverzne stavove političke stranke i interesnih grupa i zauzme jedinstven stav na konvenciji stranke.

Kako je svrha stranačkog programa pridobiti što veći broj glasova, posve je razumljivo da će njegovi sastavljači voditi računa da zadovolje što veći broj društvenih grupa i slojeva američkog stanovništva. Stoga je njegov sadržaj neodređen, često vrlo nejasan, nema gotovo nikakvo teoretsko značenje i

²² O organizacionoj strukturi govorimo u zasebnom poglavlju.

²³ H. Bone, *cit. djelo*, str. 427.

²⁴ Poznato je da je godine 1936. Roosevelt napisao program Demokratske stranke.

²⁵ Judith H. Parris: *The Convention Problem*, Washington D. C. 1972, str. 115.

ne sadrži nikakve ideološke stavove stranke. »Ako glasač očekuje da će naći u platformi osobite probleme i jasno definiranu stranačku politiku, on će biti duboko razočaran.«²⁶ Profesor Robinson, govoreći o djelovanju američkih političkih stranaka, ustvrdio je da se »ona ne zanima za stvari-činjenice, kao što što je doktrina ili čak princip, osim ako se oni odnose na veliki razlog njihova postojanja: uspjeh na biralištu. Takve organizacije ne samo da sadrže ljude divergentnih gledišta; one se moraju obratiti i biračima s različitim mišljenjima, predrasudama i lojalnostima. Glupost je govoriti da se može naći stvarna osnova (za političke stranke) u bilo kakvoj grupi principa koji su vezani za opće blagostanje.«²⁷

Politički program Demokratske i Republikanske stranke u prvom je redu izborni dokument koji se odnosi neposredno na predstojeće izbore, što znači da djeluje kratkoročno i da će za četiri godine, tj. kod idućih izbora, stranka nastupiti s novim programom. Predsjednika i njegovu administraciju ništa ne obvezuje da djeluju na temelju stavova i principa zacrtanih u stranačkoj platformi.

Nedefiniranost i općenitost stranačkog programa proizlazi iz vrlo šarolike strukture političke stranke, odnosno njezina heterogena sastava.²⁸ Obje velike američke stranke, Demokratska i Republikanska, sastavljene su od naprednog i konzervativnog krila, pa su i njihovi stavovi, prema socijalnim i ekonomskim problemima, različiti. Stranačka platforma pokušava uskladiti te raznorodne elemente i zadovoljiti njihove divergentne interese. Stoga ne zažuduje činjenica da su stranačke platforme ponekad vrlo slične u nekim stavovima. Pa ipak, program Demokratske stranke bio je oduvijek nešto specifičniji. Kao razlog ističe se činjenica da se Republikanska konvencija, pa prema tome i prihvaćanje republikanskog programa, održava prije konvencije Demokratske stranke. Osim toga Demokratska stranka zauzimala je posebne stavove prema nacionalnim problemima rada, businessa, poljoprivrede i vanjske politike.²⁹

Obično se navodi još jedan razlog za tako široko i neodređeno formuliране programe političkih stranaka. Naime, želi se ostaviti »mjesta« predsjedničkom kandidatu za slobodno tumačenje principa i stavova navedenih u programu i ne želi ga se ničim ograničavati.³⁰

»Platforma u američkom političkom životu često je dug, ponavljajući se, neodređen i bombastičan dokument. Ona često šuti o stvarima koje su od vitalne važnosti za naciju. Iako mogu nezadovoljavati, one su službena izjava stranačkih principa i planova.«³¹ Po našem mišljenju upravo iz tih principa i planova proizlazi njezina važnost, jer braneći neke stranačke principe i ciljeve izražene u obliku nacionalne stranačke politike, a formulirane u platformi, ona nastoji pridobiti što veći broj glasača, a time i samu političku vlast.

²⁶ H. Bone, *cit. djelo*, str. 429.

²⁷ E. E. Robinson: *The Place of Party in the Political History of the United States*, »Annual Reports of the American Historical Association for the Years 1927 and 1928 (1929)«, str. 202. Citirano po V. O. Key, *cit. djelo*, str. 212.

²⁸ H. Bone, *cit. djelo*, str. 429.

²⁹ *Ibid.*, str. 430.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Kirk H. Porter and Donald B. Johnson: *National Party Platforms 1840—1956*. Urbana, 1956, Predgovor, str. VI!

Unatoč svim nedostacima, na koje i sami Američani tako često upozoravaju, i usprkos velikom raskoraku između onoga što program obećaje biračima i stvarnog djelovanja političke stranke, odnosno djelovanja predsjednika SAD i njegove administracije u političkom životu, stranački program »igra vitalnu ulogu«³² i ostaje važno sredstvo povezivanja i okupljanja divergentnih ciljeva i interesa, koji su tako izraziti na američkoj političkoj sceni.

Ekonomске, socijalne, političke, sekcijske i druge interese nužno je povezati i ujediniti da bi se ostvario stranački sklad, a to je moguće postići kroz platformu političke stranke, koja, po mišljenju nekih autora, ujedno služi i kao »kriterij s pomoću kojega se prosuđuje uspjeh ili neuspjeh stranke za vrijeme njezine administracije«.³³

Međutim, posljednjih godina primjećuje se sve izrazitija težnja u pravcu reforme stranačkog programa. To je samo dio reformi koje se odnose na problem nacionalne konvencije, odnosno reformi procedure predsjedničkog nominiranja. U stvari teži se za jednom demokratskom i opštenijom procedurom, koja inače ima svoje veliko značenje jer se radi o nominiranju kandidata koji je čimbenik od prvorazrednog značenja u američkom političkom životu.

Raširenom shvaćanju da su stranačke platforme bez značenja, u tom smislu što jednom izabrani kandidati, kad zauzmu funkcije vlasti, ne izvršavaju svoja obećanja izražena u kampanji i u stranačkom programu, suprotstavljeno je mišljenje o potrebi odgovorne stranačke vlade. To zapravo znači zahtjev da u vladu ulaze stranački kandidati, čije će se djelovanje u praksi sve više temeljiti na određenoj programskoj platformi, kako bi oni bili obvezni izvršavati načela, interese i ciljeve koji su zacrtani u programu. Zastupnici koncepcije o odgovornoj stranačkoj vladi ističu da bi najidealnije bilo kad bi politička stranka bila sastavljena od ljudi koji bi bili isključivo vezani zajedničkim interesima, ciljevima, i istim uvjerenjima. Međutim, teško je zamisliti da u praksi djelovanja političkih stranaka kao i među njihovim »članovima« postoji identifikacija zajedničkih interesa. Takva idealna situacija, u prvom redu, najmanje se može primijeniti na američke političke stranke, Demokratsku i Republikansku, jer, kao što smo već spomenuli, njihova je socijalna struktura vrlo heterogena, pa su stoga i njihova shvaćanja o pojedinim problemima (ekonomskim, socijalnim, političkim, filozofskim i drugim) vrlo različita.

Istraživanja vršena zadnjih godina u SAD potvrdila su međutim veliko značenje platformi i istaknula su važnost programa za stvaranje partijske politike u jednom kontinuiranom procesu i kao instrumenta stranačke izborne pobjede. Na osnovi statističkih studija sadržaja platformi dviju velikih stranaka u SAD, Demokratske i Republikanske, koje su obuhvatile razdoblje 1944.—1968., Gerald Pomper³⁴ došao je do zaključka da platforme zaista imaju veliko značenje, jer su one važne za razvijanje stranačke suradnje i predstavljaju kakav-takav okvir zajedničkih gledanja i akcija.

Osim toga što je pokazao važnost platformi, Pomper je na temelju daljnjih ispitivanja došao do zaključka da postoje programske razlike³⁵ između

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*, str. VII.

³⁴ Gerald Pomper: *Elections in America: Control and Influence in Democratic Politics*, New York, 1970, str. 150—169.

³⁵ Razlike između jedne i druge stranke nisu bile toliko velike u pogledu neslaganja o nekom pitanju ili problemu koliko u različitoj naglašavanju problema.

jedne i druge velike političke stranke u SAD. Na pitanje u kojoj mjeri stranka izvršava svoja obećanja navedena u programu, Pomper je u svojim analiza-
ma pokazao da stranka na vlasti obično izvršava oko 72% svojih obećanja.³⁶

S obzirom na karakter stranačkih platformi, o čemu smo već ranije govo-
rili, odnosno s obzirom na činjenicu da u njihovu koncipiranju glavna uloga
pripada predsjedniku, zatim stranci na vlasti ili koja ima šanse da dođe na
vlast, odnosno vrhunskim stranačkim vođama, a da u tom procesu ne sudjeluje
ni mali broj zainteresiranih slojeva američkog stanovništva, pa je stoga i utje-
caj javnog mišljenja minimalan, gotovo isključen, sve su glasnije kritike upu-
ćene na ovakav rad i traže se »strukturalne promjene«³⁷. Da bi se tome udo-
voljilo, ističe se potreba veće »participacije redovnih delegata i uska poveza-
nost u gledanjima između birača, predsjedničkog kandidata i njegove stranke«.³⁸

S druge strane pobornici statusa quo, suprotstavljajući se pokušajima re-
forme i mjerama koje bi eventualno vodile većem udjelu širokih masa u pro-
cesu donošenja stranačkog programa, ističu ideju da bi programi koji bi sa-
državali ideološke komponente »bili manje umjereni«³⁹, što bi po njihovu mi-
šljenju imalo za posljedicu slabljenje stranačkog jedinstva.

Mnogi Američani misle da postojeći sistem donošenja programa treba mi-
jenjati. Takve su se tendencije javile i u Demokratskoj stranci, čija je komi-
sija, poznata pod imenom The Democrats'O'Hara Commission on Rules, pre-
poručila cijeli niz novih promjena u pravcu demokratskije političke procedure
donošenja programa i veće participacije redovnih delegata.

Reorganizacija dosadašnjeg procesa nastajanja programa na preporuku
O'Hara komisije počiva na nekoliko oblika ravnopravne i demokratske surad-
nje. Komisija je preporučila da se odbori sastoje od 150 članova, a taj broj
bi se određivao proporcionalno veličini delegacije iz svake države. Predsjed-
nika i petnaest članova odbora za skiciranje platformi birali bi svi članovi od-
bora. Pojedinci-interesenti mogli bi neposredno podnositi pismeno ili usmeno
svoje želje ili izvaje komitetu za program. S druge strane Demokratski na-
cionalni predsjednik trebao bi prije rasprave o programu pismeno upoznati
svakog člana s problemima navedenim u programu i alternativama koje pro-
gram pruža. S izvještajem komiteta za program trebala bi se upoznati javnost.
Izvještaj bi se morao poslati članovima konvencije barem deset dana prije nje-
zina održavanja. Sastanci komiteta bili bi pristupačni javnosti. Ove preporuke,
s još nekim drugim prijedlozima, trebale su učiniti komitet za program repre-
zentativnijim tijelom. Osim toga komitet bi morao voditi računa o željama
svojih članova i drugih delegata. Na kraju, potrebno je istaknuti da bi ova-
kav način rada, kakav preporučuje O'Hara komisija, nedvojbeno povećao pro-
porcionalnost članova komiteta i omogućio širu participaciju njegovih čla-
nova, kao i veći utjecaj javnosti u donošenju stranačke platforme.⁴⁰

U nizu mjera koje su imale svrhu reorganizirati donošenje programa prijed-
log da se stranačka platforma ukine bio je svakako jedan od najradikalnijih.

³⁶ Gerald Pomper, *cit. djelo*, str. 152—160.

³⁷ Judith Parris, *cit. djelo*, str. 130.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*, str. 130—133.

Ako bi se i prihvatila ovakva alternativa, koja je vrlo usamljena u američkom političkom životu, ona vjerojatno ne bi dovela do bitnijih promjena, jer bi glasač odlučivao o kandidatima na »temelju njihovih stranačkih srodnosti, njihovih individualnih izvještaja i njihovih izjava za vrijeme kampanje«.41

Na taj način predsjednički aspirant nastupio bi s vlastitim programom, što bi još više ojačalo njegov utjecaj, jer bi i njegova stranka bila vezana tim programom ukoliko bi on bio nominiran. Uostalom, i danas su Američani daleko više vezani uz određenu osobu, uz političke akcije i političke izjave i stavove predsjedničkog kandidata, u pogledu pojedinih pitanja koja su od vitalne važnosti za naciju, negoli uz program stranke kojoj pripada takav kandidat.

Na temelju iznesenog može se zaključiti da unatoč svim nedostacima što smo ih iznijeli stranačka platforma i dalje ostaje važno sredstvo okupljanja i povezivanja različitih interesa koji su zastupljeni u političkoj stranci i bilo bi pogrešno odreći joj svaku vrijednost. Iako se težište sve više stavlja na osobu predsjedničkog kandidata, stranačka platforma će i dalje imati programsko značenje, ona će i dalje biti izražaj stranačke politike. Promjene koje se predlažu samo pokazuju razvojne tendencije koje se javljaju u američkom društvu, a među ostalim, upravljene su u smjeru veće demokratičnosti, šire participacije delegata i jačeg utjecaja javnog mišljenja na proces nastajanja i formuliranja stranačkog programa.

⁴¹ *Ibid.*, str. 132.